

Рајко Петровић

Институт за европске студије, Београд

ГЕОСТРАТЕШКИ ЗНАЧАЈ БРЧКО ДИСТРИКТА

Сажетак

Предмет истраживања у овом раду је геостратешки значај Брчко дистрикта. Током ратних збивања (1992–1995) Војска Републике Српске контролисала је узак коридор на том простору који је повезивао Републику Српску Крајину и Републику Српску са Савезном Републиком Југославијом. По Дејтонском споразуму 48% територије предратне општине Брчко припало је Републици Српској (укључујући и град), док је 52% припало Федерацији Босне и Херцеговине. Од 2000. године, након арбитражне одлуке, Брчко дистрикт је постао посебна територијална јединица у саставу Босне и Херцеговине, односно кондоминијум који истовремено припада и Федерацији Босне и Херцеговине и Републици Српској, али са властитим институцијама. Циљ рада је да укаже на изузетан геостратешки значај Брчко дистрикта за српске националне интересе, али и за интересе Бошњака и Хрвата. Резултати истраживања показују да, захваљујући чињеници да је на том простору Република Српска „пресечена” на два дела, да је реч о простору који се налази између Семберије, Посавине и Мајевице, који има сложену етничку структуру, те који је под значајним утицајем међународног фактора оличеног у фигури супервизора, питање будућности статуса Брчко дистрикта представља важно политичко и безбедносно питање за интересе званичног Београда и Бања Луке. У теоријском смислу користећемо се научном грађом из области политикологије, геостратегије и безбедности, а у методолошком смислу методом студије случаја, историјском методом и методом компаративне анализе.

Кључне речи: Брчко дистрикт, коридор, Република Српска, Република Србија, Дејтонски споразум, арбитража, супервизор.

УВОД

Савремена Босна и Херцеговина је једна од држава са најкомплекснијим унутрашњим уређењем на свету. Поред два ентитета, састоји се и од Брчко дистрикта, који је у формалном смислу кондоминијум на који право полажу оба ентитета, али је у пракси посебна територијална јединица која обухвата територију предратне општине Брчко и има засебну законодавну и извршну власт. Чињеница да је реч о простору који је током рата имао изузетан геостратешки значај због повезивања западних српских територија са матичном државом даје му на тежини у пракси и релевантности у домаћим истраживањима и 25 година након завршетка рата. Са друге стране, важан је и за бошњачку политичку елиту, с обзиром на то да је реч не само о месту раздвајања Републике Српске на два дела, већ и о највећој луци на Сави и простору који повезује Посавски кантон са остатком Федерације Босне и Херцеговине. Чињеница да у Брчко дистрикту живи и значајан број Хрвата, те да се он наслања на границу са Хрватском указује на безбедносни значај посматраног простора и за ту земљу. Присуство међународног фактора кроз институцију тзв. супервизора додатно компликује политичке и безбедносне односе у ионако етнички и институционално комплексном простору какав је овај.

Брчко дистрикт смештен је у Босанској Посавини на североистоку Босне и Херцеговине. Захваљујући пловној реци Сави и плодном земљишту, као и чињеници да представља раскрсницу између различитих географских целина, овај простор је био насељен још у старом веку. Брчански крај је кроз историју доживео судбину Балканског полуострва у малом. Био је под влашћу српских владара у средњем веку (Кнежевина Србија, Сремска краљевина Стефана Драгутина Немањића и Краљевина Босна), да би касније пао под османску власт. Током владавине Османлија овај крај је припадао Босанском пашалуку (Зворнички санџак), а једина институција на коју су се локални Срби могли ослонити у заштити сопственог идентитета, вере и обичаја била је Пећка патријаршија која је имала црквену јурисдикцију над тим простором. Врло кратко је био под хабзбуршком влашћу у 18. веку (1718–1739), да би све до Берлинског конгреса 1878. године овим просторима владале Османлије. Брчко и околина су претпрели велики утицај током аустроугарске управе над Кондоминијумом Босна и Херцеговина (1878–1918), када је Брчко постало важан административни и саобраћајни центар и доживело културни и економски процват. У то време, градску администрацију је махом чинио хрватски (римокатолички) живаљ, а сам град је још тада био етнички шаренолик. Тако је у овом граду 1879. године живело 1 843 муслимана (63,52%), 919 Срба/право-

славаца (31,67%) и 93 Хрвата/римокатолика (3,20%).¹ До 1910. године процентуални удео Хрвата у граду се значајно увећава (21%) на рачун муслимана (48%) и Срба (27%).² За време Првог светског рата Аустроугарска је починила велике злочине над Србима у Посавини, укључујући и брчански крај. У оквиру Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, касније Краљевине Југославије, Брчко је било део најпре покрајине Босне и Херцеговине, затим Тузланске области, Дринске Бановине и на крају Бановине Хрватске. Од 1941. до 1944. године Брчко и околина су били у саставу тзв. Независне Државе Хрватске, када је над српским становништвом на том простору почињен геноцид.³ У време социјалистичке Југославије дефинисана је данашња територија Брчко дистрикта, јер је реч о територији предратне општине Брчко (површине 493,60 km²).

УЛОГА И ЗНАЧАЈ БРЧКОГ И ОКОЛИНЕ У РАТНИМ ЗБИВАЊИМА И ТОКОМ ПРЕГОВОРА У ДЕЛТОНУ

Брчко је један од градова који је претрпео највећа страдања и материјална разарања током грађанског рата у Босни и Херцеговини (1992–1995). Томе су допринела два основна фактора. Прво, предратна општина Брчко је била етнички мешовита средина. Она је по попису из 1991. године имала 87 627 становника, где су са 44,1% релативна већина били Бошњаци⁴ (38 617), Хрвата је било 25,4% (22 252), а Срба 20,7% (18 128). Уз то треба додати и значајан удео осталих од 9,8% (8 630). У самом граду (укупно 41 406 становника) Бошњаци су били апсолутна већина са 55,5% (22 994), Срба је било 19,9% (8 253), а Хрвата 7% (2 894). Удео осталих у градском становништву је био чак 17,5% (7 265).⁵ Сеоска насеља су, међутим, била стриктно подељена по етничким шавовима, где је у сваком селу неки народ чинио апсолутну већину. Срби су насељавали села на источном појасу према бијељинској општини (Брезово Поље, Попово Поље, Ражљево, Трњаци, Слијепчевићи, Сандићи, Крбета, Бузекара, Гредице, Брезик, Поточари, Станови и Дубравице Горње). Уз то, били су већина и у селима која су била окружена муслиманским и/или хрватским селима (Вучиловац, Грбавица, Буковац, Буквик Горњи, Буквик Доњи, Лукавац, Вујичић и Гајеви).⁶ Бошњаци су

1 Salih Kulenović, Izet Ibreljić, „Etničke i kulturno-religijske strukture stanovništva Brčkog i okoline do agresije na R BiH 1992”, Naučni kolokvij: *Brčko između afirmacije i negacije deklaracije o ljudskim pravima*, Tuzla, 1998, стр. 101.

2 Исто, стр. 102.

3 Dragoslav Stranjaković, *Najveći zločini sadašnjice: Patnje i stradanje srpskog naroda u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od 1941-1945*, Dečije novine, Gornji Milanovac, 1991, стр. 207.

4 Тада су се изјашњавали као Муслимани по националности.

5 Popis 2013, *Statistika.ba*, Интернет: <http://www.statistika.ba/?show=12&id=30163>, 15/02/2021.

6 Исто.

поред веће енклаве Брезово Поље Село на истоку насељавали централни појас општине који се простирао од самог града на северу до територије већински бошњачке општине Сребреник на југу (села Брод, Омербеговача, Брка, Паланка, Ограђеновац, Чанде, Чосета, Горњи Рахић, Рашљани, Маоча и Исламовац), те села Репино Брдо и Шаторовићи⁷ која су се наслањала на већински бошњачку општину Челић.⁸ Хрвати су били доминантно рурално становништво и насељавали су велики број села која су површински заузимала значајан део општине Брчко. Обухватили су два хомогена, али неповезана простора. Већи део је ишао од југа општине све до већински хрватске општине Орашје на северу са којом је имао везу са Хрватском (села Бијела, Скакава Доња, Скакава Горња, Дубраве, Витановићи Горњи, Витановићи Доњи, Уловићи, Доњи Рахић, Улице, Вукшић Горњи, Ланишта, Вукшић Доњи, Марковић Поље, Горице и Крепшић). Мањи део се простирао од југа општине до самог града, окружен бошњачким селима на западу и српским на истоку (села Штрепци, Горњи Зовик, Доњи Зовик, Боће, Бодериште, Дубравице Доње и Чађавац).⁹ Стога не чуди да су Брчко звали „Босна и Херцеговина у малом”, јер је у смислу етничке дистрибуције становништва заслуживало епитет „тигрове коже”. Друго, Брчко је имало изузетан стратешки значај за све зараћене стране. За Хрвате је то био важан део Посавине према којој су гајили претензије, али и једина могућност да се повежу са већински хрватским срединама у тузланском крају.¹⁰ За Бошњаке Брчко је било важно због изласка на Саву (Брчко је једина речна лука у БиХ), као и због територијалног прекида између западног и источног дела Републике Српске, односно Босанске Крајине и Семберије, те њихове даље везе са Србијом. То је било јако важно и за Хрвате, с обзиром да је Брчко био незаобилазан део територијалне везе Републике Српске Крајине са Србијом. Највећи мотив за овладавање простором Брчког имали су Срби из управо наведених разлога. Године 1991. око 250 000 Срба је живело у западним деловима Републике Српске Крајине и око 700 000 у Босанској Крајини. Дакле, територија Брчког је за српску страну била једини начин да се скоро милион Срба повеже са источним делом Републике Српске и матицом Србијом, што говори о њеној ванредној важности.

Пре почетка рата 1991. године у Брчком су формиран локални одбори националних политичких партија – најпре Странке демократске акције (СДА), потом Хрватске демократске заједнице (ХДЗ) и тек на крају Српске демократске странке

7 Исто.

8 Општина Челић је настала почетком рата издвајањем већински муслиманског западног дела општине Лопаре.

9 Popis 2013, *Statistika.ba*, 2013, нав. дело.

10 Године 1991. Хрвата је у општини Тузла било нешто више од 20 000, где је већина насељавала села у северном делу општине.

(СДС). Муслиманско и хрватско становништво се још пре рата почело наоружавати и припремати за сукобе, посебно у сеоским брчанским срединама. Поучени искуством из Босанског Брода, у који су преко моста на Сави из Славонског Брода прешли припадници регуларне хрватске војске и паравојне јединице, где су те јединице почеле да врше убиства и отмице локалних Срба, српске снаге су 30. априла 1992. године срушиле мост на Сави између Брчког и Гуње.¹¹ Српске снаге већ 1. маја заузимају све виталне објекте у Брчком и успостављају пуну контролу над самим градом. Рат у Брчком је, међутим, тек тада почео. Операцијом „Коридор 92” која је довршена крајем јуна 1992. године ослобођене су и повезане са слободном шамачком и брчанском територијом општине Дервента, Брод, Оцак и Модрича. Узак градски простор у Брчком (дужине око 4 km највише током ратишта) био је „најслабија карика” која је спајала два дела Републике Српске. У међувремену се српска страна терети за отварање логора „Лука” у који су смештани Хрвати и Муслимани¹², док су муслиманске и хрватске снаге деловале удружено на брчанским територијама под њиховом контролом, где су отвориле укупно 21 логор за српски живаљ (Босанска Бијела, Горњи Рахић, Зовик, Маоча, Боће итд.), кроз које је прошло бар 1 000 Срба.¹³ Повучена је линија раздвајања српских и хрватско–муслиманских страна на око 10 km јужно од реке Саве у правцу Бодериште–Боће–Брка, где је потез Бодериште–Боће био простор најжешћих сукоба током рата, због чега је хрватско–муслиманска страна хрватско село Бодериште називала „мали Вуковар”. Тзв. Армија Босне и Херцеговине и Хрватско вијеће одбране (ХВО) током целог рата су деловале здружено, најпре кроз 108. бригаду ХВО (седиште у Горњем Рахићу), а потом се из ње издваја муслиманска 108. моторизована бригада, касније преименована у 215. витешку моторизовану бригаду. Значајне снаге Војске Републике Српске (ВРС) биле су ангажоване на заштити Брчког и околине – 1. 2. и 3. семберска бригада, 1. 2. и 3. посавска бригада, 5. козарска бригада, 6. санска бригада и 16. моторизована крајишка бригада. Колико је простор Брчког био значајан за српску страну током рата сведочи и изјава Радослава Брђанина, председника кризног штаба Аутономне регије Крајина током 40. седнице Народне скупштине Републике Српске (одржана 10. и 11. маја 1994. године у Брчком) у којој је рекао да „једноставно око Брчког нема погодбе, без Брчког нема Републике Српске нити Републике Српске Крајине. Ми морамо рећи

11 „За рушење Savskog mosta u Brčkom 30. aprila 1992. još niko nije odgovarao”, 30/04/2020, RTV TK, Интернет: <https://rtvtk.ba/za-rusenje-savskog-mosta-u-brckom-jos-niko-nije-odgovarao/>, 16/2/2021

12 Dževad Sabljaković, „Hag: Za logor Luka svi čuli, ali niko nije znao”, 05/03/2013, Deutsche Welle, Интернет: <https://www.dw.com/bs/hag-za-logor-luka-svi-čuli-ali-niko-nije-znao/a-16647898>, 16/2/2021.

13 „Genocid nad Srbima na području Bosanske Posavine (Brčko, Orašje, Ožak i Bosanski Brod) 1992. i 1993. godine”, *Komitet za prikupljanje podataka o izvršenim zločinima protiv čovečnosti i međunarodnog prava*, Beograd, 1997.

свијету да ми нисмо ратнички расположени, али свијет мора знати сљедеће: да све иједан Србин мора постати камиказа у одбрани Брчког”.¹⁴

У преговорима у Дејтону око завршетка рата на простору Босне и Херцеговине новембра 1995. године статус Брчког је било једно од најважнијих, али и најпроблематичнијих питања. Начелно, Дејтонским мировним споразумом је Републици Српској припало 48% територије предратне општине Брчко (укључујући и сам град), док је Федерацији Босне и Херцеговине припало 52%. Дугорочни статус Брчког је, међутим, остао последња тачка спорења између три стране у преговорима. Алија Изетбеговић се током преговора позивао на план Контакт групе из 1994. године, којим је било предвиђено да град припадне Бошњацима, а да српски коридор буде сужен на пролаз од 30 метара испод железничког моста. Према сведочењу Ричарда Холбрука (*Richard Holbrooke*), Изетбеговић је хтео Брчко по сваку цену и био је спреман да због њега прекине преговоре. Након што су Слободан Милошевић и Фрањо Туђман прихватили арбитражу, Изетбеговић је коначно пристао на арбитражу рекавши „Ово није праведан мир, али мом народу је потребан мир”.¹⁵ Договорено је да коначни статус Брчког реши трочлана арбитражна комисија, са задатком да повуче међуентитетску линију разграничења на том простору.¹⁶ Арбитража се одужила све до 1999. године, када је постало јасно да ће бити створен посебан дистрикт, односно нека врста „трећег ентитета” на простору општине Брчко. Против таквог плана је био тадашњи премијер Републике Српске Милорад Додик, сматрајући да би издвајање Брчког из Српске тешко ко од српских политичара могао да преживи, због чега је тражио да Брчко припадне том ентитету уз петогодишњу међународну супервизију.¹⁷ Годину дана касније, 8. марта 2000. године, након коначне одлуке међународне арбитраже за Брчко (донета 5. марта 1999) проглашен је Брчко дистрикт на територији целе општине. Тиме је Република Српска пресечена на два дела, одузет јој је град Брчко са околином и нарушена је основна структура Дејтонског споразума (два ентитета у територијалној размери 49–51%). Република Српска никада није признала одлуку међународне арбитраже, а свог члана арбитражне комисије Витомира Поповића повукла је још 1997. године, па су о судбини града одлучивали Хазим Садиковић, представник ФБиХ и амерички адвокат Робертс Овен (*Roberts Owen*). И српска и бошњачка страна биле су спремне да, уколико је потребно, питање статуса Брчког

14 Robert J. Donia, „Skupština Republike Srpske. 1992-95. Bitni momenti i odlomci”, *Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju*, Hag, 2003, 0215-2509.

15 „Sjećanje na Dejton: Kako su tekli pregovori za Sarajevo i Brčko”, 21/11/2017, *Patria*, Интернет: <https://nap.ba/news/40717>, 17/02/2021.

16 Александар Логос, *Историја Срба 1*, Допуна 4, Београд, АТЦ, 2019, стр. 260.

17 Radenko Udovičić, „Status Brčkog – plućna krila”, 06/02/1999, *Vreme*, Интернет: https://www.vreme.com/arhiva_html/433/9.html, 17/02/2021.

реше војним путем, о чему сведоче тадашње изјаве генерала Војске Републике Српске и генерала федералне армије Пере Чолића и Расима Делића.¹⁸ Међународна заједница, односно њен западни део сматрао је да би преседан направљен у случају Брчког могао бити преседан и за целу БиХ у случају да у њој превагу однесу интегративне снаге, које би на тај начин могле да изврше реинтеграцију осталих оштина подељених између ФБиХ и Републике Српске.¹⁹

УСТАВНОПРАВНИ ПОЛОЖАЈ БРЧКО ДИСТРИКТА

Уставноправни положај Брчко дистрикта дефинисан је његовим Статутом, који је настао на основу поменуте међународне арбитраже. Брчко се у Дејтонском мировном споразуму помиње у члану 5. анекса 2. Анекс 4. споразума, који је заправо Устав Босне и Херцеговине, у члану 1. став 2. препознаје само ентитете као саставне делове Босне и Херцеговине.²⁰ Парламентарна скупштина БиХ је тек 2009. године усвојила амандман 1 на Устав БиХ којим је дефинисано место Брчког у уставним структурама државе. Тако је Брчко и путем Устава БиХ препознато као Брчко дистрикт који је засебна административна јединица под суверенитетом БиХ. За пресуђивање у евентуалним споровима између дистрикта и државе, односно дистрикта и ентитета, надлежан је Уставни суд БиХ.²¹ Брчко дистрикт има једну специфичну институцију, а то је институција супервизора за Брчко (правилно је и само супервизор), који је заменик високог представника у БиХ са канцеларијом у Брчком (почела са радом 14. фебруара 1997), а чији задаци су да надгледа примену Дејтонског споразума на територији Брчког и јачање локалних демократских институција на њој. Супервизор се релативно лако наметнуо као важна политичка фигура у дистрикту која је значајно обликовала његов политички живот. Тако је институција супервизора сарађивала са СФОР-ом, организовала повратак расељених и избеглих лица, била гарант слободних локалних избора, доносила прописе и уредбе везане за побољшање квалитета демократије и мултиетничности у Брчком.²² Иако је супервизор Родерик Мур (*Roderick Moore*) 2012. године суспендовао своје функције и затворио канцеларију у Брчком, ова инсти-

18 Jovan Janjić, Željko Cvijanović, „Glavu dajem, Brčko ne dajem”, 03/01/1997, *NIN*, Интернет: <http://www.nin.co.rs/arhiva/2402/5.html>, 18/2/2021.

19 Kristofer Benet, „Brčko possepáno na dva dela”, 10/11/2005, *IWPR Balkans*, Интернет: <https://iwpr.net/sr/global-voices/brcko-possepáno-na-dva-0>, 18/02/2021.

20 „Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini”, *Vazduhoplovna baza Rajt-Paterson, Dejton*, 1995.

21 Kasim Trnka, „Specifičnosti ustavnog uređenja Bosne i Hercegovine”, *Revus*, Klub Revus i GV Založba, Ljubljana, broj 11/2019, str. 45–71.

22 Sesar Kampoj Paček, „Distrikt Brčko: neizvesna sudbina”, *Balkania*, Ambasada Španije u Beogradu, Beograd, broj 3/2012, str. 78–102.

туција ни до данас није угашена и актуелни супервизор Мајкл Сканлан (*Michael Scanlan*) и даље има значајна овлашћења везана за функционисање дистрикта и повремено га обилази. Можемо рећи да је стари модел супервизије међународне заједнице у Брчком само замрзнут, али не и окончан.²³

Према пречишћеном тексту Статута Брчко дистрикта Босне и Херцеговине Брчко дистрикт представља јединствену административну јединицу локалне самоуправе, а која се налази под суверенитетом Босне и Херцеговине. Оба ентитета су делегирала своја управна овлашћења на тој територији локалним властима у дистрикту. Устав БиХ и њени закони примењују се у дистрикту баш као и у оба ентитета. Дистрикт као заставу и грб користи заставу и грб Босне и Херцеговине. Српски, хрватски и босански језик су у равноправној употреби за све службене сврхе, као и латинично и ћирилично писмо. На територији дистрикта дозвољено је једино присуство Оружаних снага БиХ и међународних и других оружаних снага у складу са споразумима које је у том домену потписала БиХ. Јавни органи власти дистрикта имају широк низ надлежности: привреду, финансије, јавну имовину, јавне услуге, образовање, културу, заштиту животне средине, здравствену заштиту, социјалну заштиту, правосуђе и полицију, урбанизам, просторно планирање и стамбену политику. Дистрикт има могућност да закључује споразуме о сарадњи са оба ентитета, а ентитети могу, уз сагласност са дистриктом, да на његовој територији оснују и руководе својим канцеларијама. Сви становници дистрикта су аутоматски држављани БиХ и имају право да изаберу и промене своје ентитетско држављанство.²⁴ Власт дистрикта подељена је на законодавну (Скупштина дистрикта), извршну (Влада дистрикта) и судску (Основни суд и Апелациони суд). Скупштина дистрикта одређује општу политику дистрикта и састоји се од 31 заступника. Зарад спречавања прегласавања, поред тропетинске већине која је потребна за усвајање неке одлуке, неопходни су и гласови најмање једне трећине заступника сваког од конститутивних народа. Владу дистрикта чине градоначелник, заменик градоначелника, главни координатор владе и шефови одељења. Градоначелника бира Скупштина дистрикта, а не грађани директно на изборима. Полиција дистрикта, на чијем челу је шеф полиције, задужена је за одржавање сигурне и безбедне средине за све грађане. Полицијске снаге ентитета немају законска овлашћења у дистрикту.²⁵

23 Gordana Sandić–Hadžihasanović, „Odluka supervizora za Distrikt Brčko kompromisna”, 24/05/ 2012, *Radio Slobodna Evropa*, Интернет: <https://www.slobodnaevropa.org/a/odluka-supervizora-za-distrikt-brcko-kompromisna/24592031.html>, 19/02/2021.

24 „Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine”, Skupština Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, br. 02-02-36/10.

25 Исто.

ЕТНИЧКИ САСТАВ БРЧКО ДИСТРИКТА ДАНАС

Последњи званични попис становништва у Брчко дистрикту спроведен је 2013. године. Реч је о првом попису становништва након предратне 1991. године. Најпре треба напоменути да је овај попис од самог почетка имао снажну политичку конотацију, посебно када је реч о бошњачким и хрватским политичким снагама, које су за циљ имале да што је више могуће повећају број сопственог становништва како у самом граду, тако и у дистрикту. Република Српска због тога није ни признала званичне резултате пописа (на целој територији БиХ, не само у дистрикту). Према овом попису, на територији Брчко дистрикта живи укупно 83.516 становника, што је за 4.111 становника мање у односу на 1991. годину. Бошњака је 35 381 (42,4%), Срба 28 884 (34,6%), а Хрвата 17 252 (20,7%). Највећи пад у односу на предратни попис забележили су Хрвати (4,7% мање, односно пад од 5.000 становника), Бошњака је мање за 1,7% (пад од 3 236 становника), док су Срби забележили значајан пораст – више их је за 13,9%, односно за чак 10 756 становника.²⁶ То је лако објашњиво, с обзиром да је политика ратне и поратне владајуће Српске демократске странке била да се српске избеглице из градова који су припали ФБиХ насељавају у Брчком. Осталих је на нивоу дистрикта 1.999, односно 2,4%. Када је реч о самом граду, Срба је по попису из 2013. највише (48,7%, односно 19.420), затим следе Бошњаци (43,8%, односно 17 489), а најмање је Хрвата (3,7%, односно 1 457). Град укупно има 39.893, што је за 1 513 мање у односу на 1991. годину. Број Срба је знатно повећан – за 11.167 становника, односно за 28,8% више него 1991. године. Бошњака је мање за 5 505, а када се томе дода чињеница да се у Брчко доселио велики број Срба, постаје јаснији њихов пад од 11,7% у односу на предратни попис. Хрвата је скоро дупло мање и пали су за 3,3%. Осталих је у самом граду 1.527 и махом је реч о ромској популацији.²⁷ Једине две значајније измене етничке структуре у сеоским срединама су се десиле у Горицама и Крепшићу. Реч је о два села која се налазе уз реку Саву на правцу Брчко–Шамац, где су Хрвати били већина 1991. године, а сада су већина Срби. С обзиром да су се налазила на већ поменутом коридору током рата, ова села су била стратешки важна за српску страну, па је хрватско становништво због ратних разарања било принуђено да напусти тај простор. Данас Срби чине 61,6% становника у Горицама, а у Крепшићу 63,1%, али их свеукупно у оба села нема више од 900.²⁸

²⁶ Popis 2013, *Statistika.ba*, нав. дело.

²⁷ Исто.

²⁸ Исто.

Процене релевантних стручњака када је реч о демографским трендовима у Брчко дистрикту одуарају од онога што је у најмању руку сумњиви попис 2013. године показао. Тако, судећи по истраживању Горана В. Николића, економисте и одличног познаваоца демографије дистрикта и БиХ уопште, из 2010. године Срби представљају релативну већину у дистрикту (45–47%), затим следе Бошњаци (42–43%), те Хрвати (10–12%). Судећи по његовом истраживању, период од 1999. до 2010. године карактерише тренд пораста удела Бошњака у укупном броју становника дистрикта, те тренд пада учешћа Срба, али се ради о релативно малим бројкама. Са таквим константним трендовима било би потребно неколико деценија да се измени релативна већина у дистрикту у корист Бошњака.²⁹ У истом истраживању је, када је реч о самом граду, процењено да Срба има 55–56%, Бошњака 41–42%, а Хрвата, Рома и осталих 3–4%.³⁰ Вероватно најбољи показатељ реалног стања на терену јесу резултати локалних, односно општинских избора претходних година, како на територији града, тако и на територији дистрикта у целини. Узевши у обзир да је удео становништва испод 18 година приближан у сва три народа, као и чињеницу да људи гласају за своје националне странке (изузети су занемарљиви) и да увек излазе у изнадполовичном броју, на основу резултата општинских избора 2018, локалних избора 2020. године и теренских истраживања, направили смо процену удела три конститутивна народа у дистрикту и граду Брчком. Резултати истраживања које смо спровели ближи су општем закључку истраживања Горана В. Николића неголи попису из 2013. године. Резултати су приказани у табелама испод.

Табела 1. Процентуални удео конститутивних народа у БиХ у укупном броју становника у Брчко дистрикту

	Срби	Бошњаци	Хрвати	Роми и остали
Брчко дистрикт	45,97%	41,91%	8,73%	3,39%

Табела 2. Процентуални удео конститутивних народа у БиХ у укупном броју становника у граду Брчком

	Срби	Бошњаци	Хрвати	Роми и остали
Град Брчко	53,43%	41,48%	2,19%	2,90%

Извор: Аутор

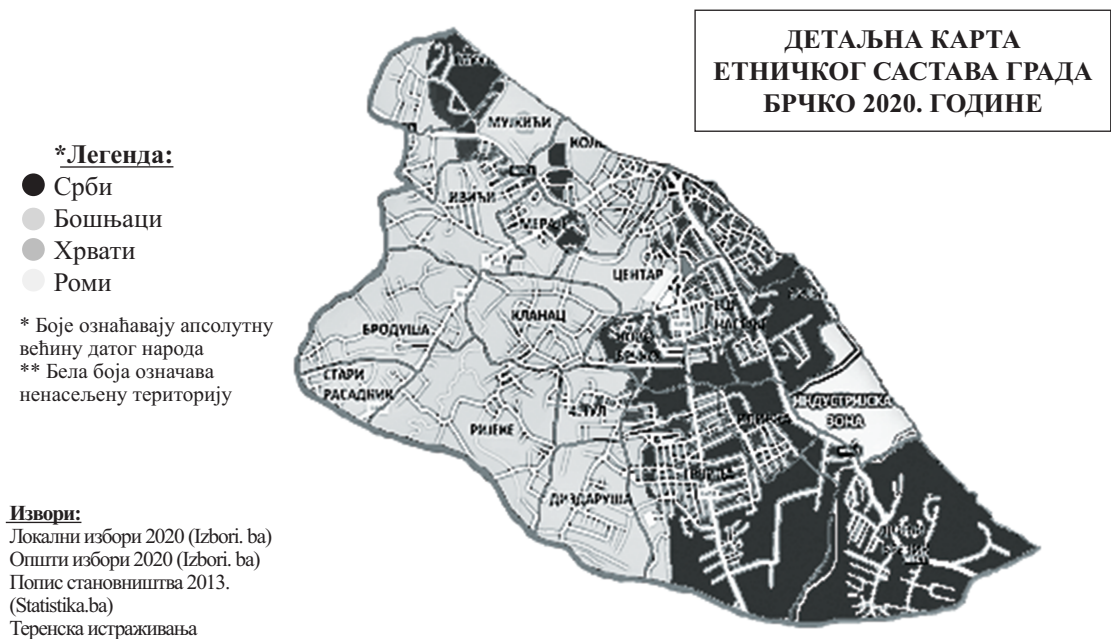
²⁹ Горан В. Николић, „Национална структура Дистрикта Брчко 2010”, 23/10/2010, *Нова српска политичка мисао*, Интернет: <http://www.nspm.rs/sudbina-dejtonske-bih-i-republika-srpska/nacionalna-struktura-distrikta-brcko-2010.html>, 20/02/2021.

³⁰ Исто.

Слика 1. Етничка карта Брчко дистрикта 2020. године

Слика 2. Етничка карта града Брчког 2020. године

Извор: Аутор

На основу добијених резултата за потребе овог истраживања израдили смо етничке карте Брчко дистрикта и самог града Брчког, како бисмо што сликовитије приказали етнички распоред на том простору.

Резултати истраживања нам показују неколико важних ствари. Прво, Срби су апсолутна већина у граду Брчком и релативна већина у дистрикту. Етнички састав сеоских насеља није битније измењен, сем поменуте Горице (апсолутно већинске српске Плазуље су се одвојиле као посебна месна заједница, па је процена да су сада у Горицама Хрвати већина, иако прилично малобројни), Крепшића и Брезовог Поља (за разлику од пописа, где су Бошњаци апсолутна већина у овом селу, истраживање је показало да су Срби у том месту релативна већина). Посебно је важна етничка структура самог града приказана на карти. Треба напоменути да је ово први озбиљнији покушај да се прецизно мапира град Брчко по етничкој дистрибуцији становништва од 1991. до данас. Општи утисак је да центар и источни део града припада Србима, а западни и јужни део Бошњацима. Срби су већина у Доњем Брезнику, Илићки, Грчици, Новом Брчком, Еш насељу, Бијељинској цести, Српској Вароши и Брчко–Центру. Бошњаци су већина у Диздаруши, 4. Јулу, Ријекама, Старом Расаднику, Бродуши, Ивицима, Мерајама, Колобари, Мујкићима и Глухаковцу. Бошњаци имају значајан удео у Новом Брчком и Брчко–Центру, док Срби имају у 4. Јулу, Ивицима, Мујкићима и Глухаковцу. Као што се на етничкој карти града јасно види, не постоји континуитет етнички српских територија, односно, тренутно је „прекинут” некадашњи „Коридор живота”. Хрвати нису већина, нити значајнија мањина ни у једном брчанском градском насељу.

ГЕОСТРАТЕШКИ ЗНАЧАЈ БРЧКО ДИСТРИКТА ЗА РЕПУБЛИКУ СРПСКУ

Република Српска се од свог оснивања 1992. године па до данас налази на сталним ударима и притисцима, како од стране званичног Сарајева, тако и западних центара политичке моћи. Иако је Дејтонским споразумом међународно призната као ентитет у саставу Босне и Херцеговине, свих ових година нескривене су жеље за њеним укидањем и утапањем у унитарну и централизовану државу по мери Бошњака и дела међународне заједнице. Дејтонски споразум је давао значајна овлашћења ентитетима, која су далеко више ишла у прилог српској страни неголи бошњачкој. Под притиском међународне заједнице Републици Српској су у послератној деценији одузете чак 83 надлежности. Тако су Републици Српској одузете надлежности у области телекомуникација, јавних набавки, енергетике, безбедности саобраћаја итд. Проблем за Републику Српску представља чињеница да је изгубљене надлежности могуће повратити, али само уз сагласност ФБиХ и

институција на нивоу БиХ, што је тешко очекивати.³¹ Укинута је и Војска Републике Српске, јер је 2006. године постала део Оружаних снага БиХ. Ипак, Република Српска је успела да сачува значајне политичке, економске и административне капацитете, где се посебно издваја МУП Републике Српске као гарант безбедности њених грађана. Званична Бањалука³² се, исто тако, свих ових година налази на медијском и идеолошком удару њених противника. Бошњачка политичка елита и медији, као и они на западу који су им наклоњени, Републику Српску проглашавају за геноцидну творевину³³ и оспоравају јој право на постојање, отворено најављујући укидање ентитета и унитаризацију земље.³⁴ У таквој крајње непријатељској атмосфери, руководство Републике Српске од 2006. године до данас води политику јачања капацитета Републике Српске и њене припреме за осамостаљење од БиХ. Наратив о независности Српске је у политичком смислу креиран од стране владајућег Савеза независних социјалдемократа (СНСД) и Милорада Додика.³⁵ Треба напоменути да је таква политика наишла на широку подршку грађана Српске, али и већине српских политичких партија у њој.

Питање статуса Брчко дистрикта, у складу са горе наведеним, поново постаје доминантно геостратешко питање за Републику Српску. Поставља се питање не само будућности Републике Српске, већ и, уколико би она кренула путем сецесије, будућности територије Брчко дистрикта коју српска страна сматра својом и „жилом куцавицом” која повезује два дела Републике Српске. Без Брчког и околине, Република Српска не би имала територијални континуитет, што је посебно неповољно због тога што би он био пресечен бошњачким елементом са југа и хрватским са севера. Независна Република Српска, а посебно Република Српска припојена матици Србији била би огромна опасност како за званично Сарајево, тако и за званични Загреб и тешко је очекивати да би званична Бањалука, поучена ратним искуствима, допустила прекид своје територије. Као што смо већ напоменули, Република Српска никада званично није признала одлуку арбитраже у Брчком, сматрајући да је оштећена и да је нарушен договорени омер поделе територије између ентитета. Она је у дејтонске преговоре унела град Брчко са околним

31 Radomir Nešković, *Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Friedrich – Ebert - Stiftung, 2017, стр. 325.

32 Иако је по члану 9. Устава Републике Српске њен главни град Сарајево, у Бањалуци су смештене све њене најважније институције.

33 Smail Ćekić, *Genocid i istina o genocidu u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, Univerzitet u Sarajevu i Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2012.

34 „Programska deklaracija sedmog kongresa SDA”, Sarajevo, Sedmi kongres Stranke demokratske akcije, 2019, стр. 5.

35 Aleksandar Savanović, Aleksandar Vranješ, Nevenko Vranješ, Željko Budimir, „Izvori, geneza i priroda secesionističke retorike u Republici Srpskoj”, *Politička misao: časopis za politikologiju*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, br.1 (57)/2020, стр. 117.

српским селима под својом контролом и не намерава да се одрекне од тог простора. Тако је Милорад Додик 2016. године на свечаном пријему у Брчком поводом Дана и крсне славе Републике Српске (тада у својству председника Републике Српске) изјавио да је Брчко дистрикт и власништво Републике Српске од кога она неће одустати.³⁶ Да је Брчко веома значајно за Српску говори и чињеница да су власти у Бањалуци дале све од себе да и грађани Брчко дистрикта гласају на референдуму о дану Републике Српске 2016. године, што су, упркос притисцима супервизора и локалне СДА, на крају и омогућили.³⁷ Три године пре тога локална администрација у Брчко дистрикту је самовољно, уочи пописа, избрисала ентитетско држављанство Републике Српске за око 30.000 Брчака.³⁸ На то је руководство Републике Српске оштро реаговало и изборило се да се такав перфидан покушај раскидања везе значајног броја становника дистрикта са овим ентитетом исправи до општих избора 2014. године. Премијер Републике Српске Александар Цомбић је 2013. године поручио да је Брчко дистрикт кондоминијум који припада и Републици Српској, али да је најбитније да „у нашим срцима је Брчко у Републици Српској, наше осјећање да је Брчко саставни дио Републике Српске и све наше развојне мјере и политике укључују и мјере за бољи живот у Брчко дистрикту”.³⁹ Обележавање Дана и славе Републике Српске 9. јануара у Брчком одувек је било више од обичне прославе. Таквим манифестацијама руководство Републике Српске жели да поручи властима у Сарајеву, али и међународној заједници да тај простор сматра својим. На прослави овог празника у Брчком 2017. године учествовао је председник Милорад Додик, који је поручио да је Брчко део Републике Српске и указао на значај његовог интегрисања у исту. Истовремено, тадашњи градоначелник Брчко дистрикта Синиша Милић поручио је да је Република Српска гарант опстанка Срба у дистрикту.⁴⁰ Тако су и наредних година, закључно са 2021. годином, представници Владе Републике Српске и српски чланови извршне власти у дистрикту обележавали овај дан у Брчком, полагајући венце на спо-

36 „Додик: Брчко је власништво и Републике Српске”, 10/01/2016, *РТС*, Интернет: <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/3/region/2168852/dodik-brcko-je-vlasnistvo-i-republike-srpske.html>, 20/02/2021.

37 „Ђокић: Референдум о Дану Републике израз слободe”, 25/09/2019, *Глас Српске*, Интернет: https://www.glassrpske.com/cir/novosti/vijesti_dana/djokic-referendum-o-danu-republike-izraz-slobode/218590, 20/2/2021.

38 М. Филиповић, „Брчко Дистрикт: Без држављанства Српске остало 30 хиљада људи”, *Вечерње новости*, 15/04/2013, Интернет: <https://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:429613-Brcko-Distrikt-Bez-drzavljanstva-Srpske-ostalo-30-hiljada-ljudi>, 21/02/2021.

39 „Džombić: U našim srcima je Brčko u Republici Srpskoj”, 10/01/2013, *Nezavisne novine*, Интернет: <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Dzombic-U-nasim-srcima-je-Brcko-u-Republici-Srpskoj/174986>, 21/02/2021.

40 „Свечано обиљежен Дан Републике Српске у Брчком (ВИДЕО, ФОТО)”, 10/01/2017, *РТРС*, Интернет: <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=237825>, 22/02/2021.

меник палим брчанским борцима ВРС. Тим поводом је 9. јануара ове године Синиша Милић, председник Скупштине Брчко дистрикта и његов донедадни градоначелник, изјавио да држављани Републике Српске у дистрикту имају право да обележе њен рођендан јер је, како он каже, Брчко и по коначној арбитражној одлуци део Републике Српске.⁴¹

Питање Брчко дистрикта подједнако је важно и опозицији у Републици Српској. Тако је садашњи градоначелник Бањалуке и један од опозиционих лидера из Партије демократског прогреса (ПДП) Драшко Станивуковић јануара 2020. године изјавио: „Али од те деведесет и пете када смо дошли до те деведесет и девете, двијехиљадите наишли смо на прву препреку, изгубили смо Дистрикт Брчко. Република Српска је тада до дана данашњег подијељена на два дијела, није цјеловита... Остали смо без Дистрикта Брчко одмах. Тако је било. Знате шта значи за једну земљу, једну Републику Српску, једну територију када се подијели на два дијела? Више нисте цјеловити, више нисте ви ти. Ал' то смо имали у Дејтонском споразуму”.⁴² И опозициона Српска демократска странка и њен градски одбор у Брчком су више пута поручивали да је Брчко суштински важно за Републику Српску. Тако је руководство странке на страначком митингу 2016. године у овом граду поручило да „без Брчког нема Републике Српске и то Срби у Брчком одлично знају”⁴³ и да „Брчко чува Републику Српску”.⁴⁴ Република Српска, међутим, мора да буде крајње опрезна у свом односу према дистрикту. Иако *de jure* никада није признала коначну арбитражну одлуку, она у пракси прихвата чињенично стање и поштује њене коначне одредбе. Једна од њих тиче се и тога да би евентуално кршење арбитражних одлука од стране једног ентитета могло резултирати тиме да дистрикт буде предат другом ентитету (члан 9. тачке 67. и 68. арбитраже). Са друге стране, арбитар за Брчко дистрикт из Републике Српске (арбитража никада у потпуности није ни прекинута) Витомир Поповић, који је на то место именован давне 1996. године, повукао се са њега 2016. године, сматрајући да нема довољну подршку институција Републике Српске за решавање овог проблема.⁴⁵ У сваком случају, дугорочно и стратешки посматрано, питање садашњег и будућег статуса Брчко дистрикта је прворазредно политичко и безбедносно питање за званичну Бањалуку.

41 „Милић: Брчко је дио Републике Српске”, 10/01/2021, *PTPC*, Интернет: <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=417123>, 22/02/2021.

42 Denis Čarkadžić, „Područje Brčkog nikada nije bilo dijelom Republike Srpske”, 12/01/2020, *Istinomjer*, Интернет: <https://istinomjer.ba/podrucje-brckog-nikada-nije-bilo-dijelom-republike-srpske/>, 23/02/2021.

43 „СДС: Брчко чува Републику Српску”, 26/09/2016, *БН ТВ*, Интернет: <https://www.rtvbn.com/cirilica/3834700/sds-brcko-cuva-republiku-srpsku>, 22/02/2021.

44 Исто.

45 Витомир Поповић, *Арбитража за област Брчко – спор или фарса стољећа*, Бањалука, Академија наука и умјетности Републике Српске, 2018.

БРЧКО – ПОТЕНЦИЈАЛНИ ИЗЛАЗ БОШЊАКА НА РЕКУ САВУ

Бошњачка политичка и интелектуална елита Брчко види као бошњачки и босанскохерцеговачки град у коме је над Бошњацима у периоду између 1992. и 1995. године извршен геноцид и који је био важна карика у наводној „великосрпској агресији” на простору западно од Дрине.⁴⁶ Званично Сарајево током рата није скривало своје амбиције да муслиманске/бошњачке снаге обезбеде излаз на реку Саву, где је Брчко означено као најпогоднији простор за то због своје демографске структуре и територијалне везе са оним што данас зовемо Тузланским кантоном. То се најбоље видело у поменутиим преговорима у Дејтону, када је Алија Изетбеговић упутио ултиматум око статуса Брчког по цену даљег рата што је, по сведочењу Ворена Кристофера (*Warren Christopher*)⁴⁷ спречио Фрањо Туђман предложивши арбитражу за тај град.⁴⁸ Такав однос званичног Сарајева према Брчком, упркос томе што је реч о посебној територијалној јединици, није се променио до данас. Тако СДА као најснажнија политичка партија из реда бошњачког народа инсистира на томе да су грб и застава Босне и Херцеговине једини дозвољени за истицање на простору дистрикта, те намећу 1. март⁴⁹ као једини прихватљив празник у Брчком, за разлику од по њима судски укинутаог 9. јануара који се редовно слави у овом граду.⁵⁰ Бошњачка политика већ годинама покушава да на перфидне начине загосподари дистриктом. Поред спорног пописа на том простору, где се број Бошњака увећавао зарад политичких потреба, она циља и на образовни систем дистрикта. Тако је 2015. године покушала да наметне бошњачке предаваче у основној школи у градској месној заједници Илићки, која је већински српска.⁵¹ Бошњачке политичке партије у дистрикту делују јединствено када је реч о заштити бошњачких националних интереса на том простору, неретко опструшујући рад Владе дистрикта када је реч о пројектима који им нису по вољи. Тако су дуго времена

46 Rasim Muratović, *Ermin Kuka, Genocid u Brčkom 1992–1995*, Sarajevo, Univerzitet u Sarajevu – Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2015.

47 Бивши амерички државни секретар и један од преговарача за успостављање мира у Босни и Херцеговини током рата.

48 Miroslav Tuđman, „Strateški ciljevi bošnjačke politike 1993.-1994.”, у зборнику: *Vukovar '91. – Genocid i memoricidna baština Europske unije* (приредили: D. Živić, S. Špoljar Vržina, S. Cvikić i I. Žebec Šilj), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2014, стр. 9–11.

49 Државни празник за Бошњаке и Хрвате којим обележавају дан стицања независности тзв. Републике Босне и Херцеговине, а који као свој не признају Срби.

50 „SDA: Koju zastavu da postavimo u Brčkom, ako ne zastavu BiH?”, 27/02/2020, RTV HIT, Интернет: <https://www.rtvhit.com/?p=46301>, 23/02/2021.

51 „Брчко: Српска дјеца неће да их уче Бошњаци”, 07/09/2015, ИИ4С, Интернет: https://nolb.in4s.net/brcko-srpska-djeca-nece-da-ih-uce-bosnjaci/?sr_pismo=lat, 23/02/2021.

кочиле реконструкцију Луке Брчко, за коју смо рекли да је заправо стратешки циљ бошњачке политике број један у дистрикту.⁵² На локалним изборима 2020. године у Брчко дистрикту највише гласова освојила је СДА – 6 133 (5 мандата) и нови градоначелник дистрикта је шеф градског одбора те странке Есед Кадрић.⁵³ Упркос томе што се градоначелник не бира на директним изборима као у осталим локалним срединама, већ се по систему договора и ротације смењују Хрват, Србин и Бошњак, руководство СДА види у овом градоначелничком месту своју велику победу и велики симболички значај „освајања” Брчког. Реално стање на терену је битно другачије, јер окосницу скупштинске већине чине СДА, СНСД и ХДЗ БиХ, па ће тако председник скупштине бити Србин Сениша Милић, потпредседник Хрват Иво Филиповић, а 12 министарстава у Влади дистрикта биће распоређена тако да 5 добију српске странке, 4 бошњачке и 3 хрватске, где ће један од српских министара бити и координатор Владе.⁵⁴ На крају, амбиције бошњачке политике на простору дистрикта не скрива ни председник СДА и политички лидер Бошњака Бакир Изетбеговић, који је, упозоравајући све оне који желе да поцепају БиХ, рекао да они не могу рачунати на то да ће Брчко издвојити из БиХ.⁵⁵

На самој граници општине Сребреник са Брчко дистриктом налази се и Горња Маоча, једно од највећих вехабијских упоришта на Балкану. Удаљена свега 25 километара од центра Брчког, односно границе са Хрватском, Горња Маоча је већ годинама означена као једна од највећих безбедносних претњи не само за БиХ, већ и за цели регион. У том селу живи значајан број радикалних исламиста који негирају законе државе и покуравају се искључиво шеријатском праву. Доказано је да у Горњој Маочи има бивших бораца из одреда „Ел Муџахид” који је током рата у БиХ био састављен од странаца и починио је тешке злочине над Србима и Хрватима у средњој Босни. У овом селу боравио је и Мевлудин Јашаревић, који је осуђен због напада на америчку амбасаду у Сарајеву.⁵⁶ Чињеница да су вехабије из Горње Маоче повезане са вехабијама на ширем подручју Новог Пазара, али и са вехабијским ћелијама на Балкану уопште говори о томе да се на тако ком-

52 Cvijeta Kovačević, „Krizna vlasti zbog Luke: Bošnjaci se vraćaju u Vladu Brčko distrikta, ali je opstanak koalicije neizvestan”, 23/10/2017, *Blic*, Интернет: <https://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/kriza-vlasti-zbog-luke-bosnjaci-se-vracaju-u-vladu-brcko-distrikta-ali-je-opstanak/68b2808>, 23/02/2021.

53 „Избори 2020”, *Izbori.ba*, 2020, Интернет:

https://www.izbori.ba/Rezultati_izbora/?resId=27&langId=2#/9/200/130613/0, 23/02/2021.

54 „Есед Кадрић из СДА нови градоначелник Брчког, Сениша Милић председник Скупштине”, *БХРТ*, 23/12/2020, Интернет: <https://bhrt.ba/sr/есед-кадрић-из-сда-нови-градоначелник/>, 23/02/2021.

55 „Изетбеговић: Хрвати не могу добити ентитет у БиХ без рата”, 04/022018, *Политика*, Интернет: <http://www.politika.co.rs/scc/clanak/397743/Izetbegovic-Hrvati-ne-mogu-dobiti-entitet-u-BiH-bez-rata>, 23/02/2021.

56 Boban Rmandić, „Vehabizam i njegov prodor na Balkan”, *Vojno delo*, Univerzitet odbrane u Beogradu – Institut za strategijska istraživanja, Beograd, br. 3/2017, стр. 397–398.

плексном и геостратешком простору какав је простор Брчког са околином налази изузетно опасна исламска фундаменталистичка групација, што додатно компликује његову безбедносну и политичку слику.

ХРВАТСКИ ФАКТОР У БРЧКО ДИСТРИКТУ

Хрватски фактор у Брчко дистрикту је врло специфичан. Иако је Хрвата у дистрикту, а посебно у самом граду знатно мање од Срба и Бошњака, они имају далеко већу политичку и економску снагу у односу на своју бројност, баш као и на нивоу ФБиХ, односно БиХ. Исто тако, упркос малобројности, они насељавају значајан део површине дистрикта и, поред општина Оцак, Орашје и Домаљевца, чине стуб хрватског народа у Босанској Посавини. За разлику од све напетих политичких односа између Хрвата и Бошњака на нивоу ФБиХ, у Брчко дистрикту су ти односи дуго времена били далеко квалитетнији. Чак и у време најтежих ратних сукоба ова два народа (1993–1994), на простору Брчког никада није дошло до њихових међусобних конфликта. Стога и не чуди то што је став хрватског политичког руководства у дистрикту да он треба да припадне ФБиХ. Ипак, хрватски народ на том простору води рачуна преваходно о својим интересима и у том контексту треба посматрати повремене спорне ситуације између Хрвата и Бошњака. Хрвати су од 2012. до 2016. године имали свог градоначелника, Анту Домића из ХДЗ БиХ, за кога су се везивале одређене контроверзе. Тако је Домић 2014. године присуствовао дочеку осуђеном ратном злочинцу Дарију Кордићу⁵⁷ у Загребу, на шта је бошњачка јавност оштро реаговала.⁵⁸ Бошњачки политички представници су захтевали његову оставку, али су се односи изгладнили када је Домић изразио жаљење што је узбуркао осећања Бошњака, иако је напоменуо да сматра да није учинио ништа лоше ни противзаконито.⁵⁹ Хрватска страна, са друге стране, сматра да је дискриминисана у погледу образовања на хрватском језику у самом граду Брчком, с обзиром да у њему нема ни једне основне или средње школе у којој је директор Хрват. Жали се и на дискриминацију приликом запошљавања, с обзиром да се део Бошњака намерно изјашњава Хрватима по националности како би заузео предвиђена радна места за Хрвате. Са друге стране, локални бошњачки медији,

57 Дарио Кордић је био члан председништва Хрватске Републике Херцег–Босне и председник ХДЗ БиХ кога је Међународни суд за ратне злочине почињене на подручју бивше Југославије осудио на 25 година затворске казне због злочина над Бошњацима у селу Ахмићи 1993. године.

58 „Градоначелник Брчког на дочеку ратног злочинца”, *БН ТВ*, 12. јун 2014, Интернет: <https://www.rtvbn.com/cirilica/309078/Gradonacelnik-Brckog-na-doceku-ratnog-zlocinca>, 24/02/2021.

59 „Domić: Žalim što sam uvrijedio Bošnjake”, *Al Jazeera*, 16. јун 2014, Интернет: <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2014/6/16/domic-zalim-sto-sam-uvrijedio-bosnjake>, 24/02/2021.

подржани институционално и финансијски од стране СДА, све више воде оркестрирану кампању против хрватског народа и римокатоличке цркве у дистрикту.⁶⁰ Видимо, дакле, да се некада традиционално добри односи Бошњака и Хрвата у дистрикту усложњавају, што свакако представља важан елемент у геостратешкој анализи овог простора.

Хрватска се никада у потпуности није одрекла Босанске Посавине и врло је заинтересована за простор Брчко дистрикта. Она је један од потписника и гараната Дејтонског споразума и у том смислу власти у Загребу сматрају да имају пуно право да активно учествују у обликовању политичког живота у БиХ. Самостална Република Српска у перспективи припојена Србији представљала би изузетну геостратешку претњу за Хрватску, јер би, из хрватске перспективе, тзв. Велика Србија била на свега неколико десетина километара од престонице Загреба. Тако је 2010. године одлазећи хрватски председник Стјепан Месић изјавио да би он, у случају да Милорад Додик распише референдум о отцепљењу Републике Српске, послао војску у Босанску Посавину и прекинуо коридор код Брчког.⁶¹ Оно што је за хрватску политику на том простору проблематично је чињеница да се Хрвати масовно селе из Босанске Посавине, укључујући и Брчко, а посебно откако је Хрватска постала чланица Европске уније, с обзиром да Хрвати из БиХ имају право и на хрватско држављанство.⁶² Сами хрватски стручњаци говоре не само о демографској катастрофи Хрвата, већ и о политичком и културолошком губитку тог простора.⁶³

СТРАТЕШКА УЛАГАЊА СРБИЈЕ У БРЧКО

Интереси Србије на простору Брчко дистрикта су посебно занимљиви. Некадашњи правни саветник супервизора за Брчко Метју Периш (*Matthew Parish*) је пре десетак година прогнозирао да ће Брчко бити тачка запаљења између Срба и Бошњака када дође време за отцепљење Републике Српске. Периш је један од првих странаца који је говорио не само о томе да је америчка администрација препустила политичке токове у Брчком под контролу Додиковог СНСД-а, већ и о си-

60 Viktor Krešić, „Neviden medijski linč nad Hrvatima u Brčko distriktu jer su se usudili tražiti nastavu na hrvatskom jeziku”, 30/01/2017, *HOP*, Интернет: <https://www.hop.com.hr/2017/01/30/neviden-medijski-linc-nad-hrvatima-u-brcko-distriktu-fer-su-se-usudili-traziti-nastavu-na-hrvatskom-jeziku/>, 24/02/2021.

61 Enis Zebić, „Mesić: U slučaju referenduma, poslao bih vojsku u Posavinu”, 19/01/2010, *Radio Slobodna Evropa*, Интернет: https://www.slobodnaevropa.org/a/mesic_dodik_referendum/1933453.html, 25/02/2021.

62 Dejana Dejanović, *Iseljavanje Hrvata iz bosanske i slavonske Posavine u Njemačku nakon ulaska Republike Hrvatske u EU*, Diplomski rad, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu – Filozofski fakultet, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, 2017.

63 Tado Jurić, „Oni koji trebaju tiho nestati – Hrvati Bosanske Posavine”, *Prsten*, Udruga Hrvata Bosne i Hercegovine „Prsten”, Zagreb, Broj 20/2020, стр. 21.

стемској подршци Србима и дипломатској офанзиви коју Србија води на том простору.⁶⁴ Управо је овај ОХР-ов упосленик изненадио домаћу и међународну јавност својим тумачењем правног статуса Брчко дистрикта као проблематичног, те приказивањем империјалистичких интереса међународне заједнице на том простору, испољених кроз политичко деловање међународних представника.⁶⁵ Стратешки интерес Србије у овом тренутку је изградња аутопута Бањалука–Брчко–Бијељина–Београд, који би западни део Републике Српске, укључујући и Брчко дистрикт, повезао са њом. Исто тако, Србија се већ годинама залаже за рехабилитацију пловног пута Саве од Београда до Брчког уз сарадњу са властима у БиХ, како би се пловидба на релацији Београд–Сисак у потпуности оспособила.⁶⁶ Са друге стране, према информацијама које је пре пар година изнео извршни потпредседник Атлантског савета Дејмон Вилсон (*Damon Wilson*), НАТО би могао да отвори војну базу управо у Брчком, како би САД показале да су и даље заинтересоване за контролу простора БиХ.⁶⁷ То би Републику Српску, али и Србију довело у неповољан положај. Србија помаже економски и привредно српски живаљ у дистрикту, трудећи се да позитивно утиче на отварање нових радних места и опстанак становништва на том простору. Она је само током 2018. године донирала дистрикту 500.000 евра из свог буџета. Исте године, градоначелници Београда и Брчког потписали су споразум о сарадњи.⁶⁸ Србија улаже и у високо образовање у дистрикту, па је тако Народна банка Србије 2019. године потписала Меморандум о пословној сарадњи са Економским факултетом у Брчком.⁶⁹

64 „Интервју – Matthew Parish (2): Brčko će biti tačka zapaljenja između Srba i Bošnjaka”, *Žurnal*, 29/08/2010, Интернет: <https://zurnal.info/novost/2673/intervju-matthew-parish-2-brcko-ce-bit-tacka-za-paljenja-između-srba-i-bosnjaka>, 25/02/2021.

65 Matthew Parish, *A Free City in the Balkans: Reconstructing a Divided Society in Bosnia*, London, I.B. Tauris, 2009.

65 „Rehabilitacija plovnog puta Save od Beograda do Brčkog – Održana prva sednica Međudržavne komisije Srbije i BiH”, *Pluton logistics*, 01/12/2013, Интернет: <https://plutonlogistics.com/en/sea-transport/rehabilitacija-plovnog-puta-save-od-beograda-do-brckog-odrzana-prva-sednica-medjudrzavne-komisije-srbije-i-bih/>, 25/02/2021.

66 Mira Kankaraš Trklja, „Najopasniji naum za cepanje Srpske: Američka vojna baza u Brčkom”, *Sputnjik*, 04/12/2017, Интернет: <https://rs-lat.sputniknews.com/komentari/201712041113667044-najopasniji-naum-za-cepanje-srpske/>, 26/02/2021.

67 „Brčko – Donacija Srbije Srbima znači više od same novčane pomoći”, *Novi glas*, 23/04/2019, Интернет: <https://noviglas.info/2019/04/23/brcko-donacija-srbije-srbima-znaci-vise-od-same-novcane-pomoci/>, 25/02/2021.

68 „NBS potpisala memorandume o saradnji sa fakultetima u Srbiji i Republici Srpskoj”, *Danas*, 08/10/2019, Интернет: <https://www.danas.rs/ekonomija/nbs-potpisala-memorandume-o-saradnji-sa-fakultetima-u-srbiji-i-republici-srpskoj/>, 26/02/2021.

69 „NBS potpisala memorandume o saradnji sa fakultetima u Srbiji i Republici Srpskoj”, 08/10/2019, *Danas*, Интернет: <https://www.danas.rs/ekonomija/nbs-potpisala-memorandume-o-saradnji-sa-fakultetima-u-srbiji-i-republici-srpskoj/>, 26/02/2021.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Перспектива БиХ као државе је неизвесна. Било да је реч о тамошњим домаћим или о међународним политичким актерима, сви се слажу у оцени да је БиХ у овом тренутку нефункционална држава. Питање њене будућности, али и будућности Републике Српске као њеног ентитета је нераскидиво везано за питање будућности статуса Брчко дистрикта. Ова посебна територијална јединица комплексног мултиетничког састава има још увек нерешен статус. Арбитража око Брчко дистрикта још увек траје и све заинтересоване стране, дакле, српска, бошњачка и хрватска, укључујући и међународну заједницу, покушавају да остваре своје интересе на датом простору. За Републику Српску је од виталног интереса да при окончању арбитраже и супервизије у дистрикту добије, ако не цео дистрикт, онда бар град Брчко са околним српским селима, како би задржала територијалну везу њене две целине. Етнички састав дистрикта и града, као и демографски токови иду у прилог интересима Српске на том простору. Дејтонски споразум, према коме Српска са градом Брчком и околним селима има 49%, такође је значајан аргумент за званичну Бањалуку. За Србију је опстанак Републике Српске и српског народа на том простору изузетно важно питање. Србија не само да има тзв. специјалне паралелне везе са Српском, већ је и један од потписника и гараната Дејтонског споразума. Сходно томе, Србија јесте и мора бити директно заинтересована за простор Брчког и околине, јер би у коначници Српска подељена на два дела била нестабилнија, а нестабилна Српска по природи ствари намеће Србији додатне напоре и проблеме. Хрватски интереси на посматраном простору су такође значајни, али су њене амбиције у раскораку са стањем на терену, где је у дистрикту све мање Хрвата, као и у Посавини уопште. Ипак, Хрвати су конститутиван и равноправан народ на читавој територији БиХ, укључујући и Брчко дистрикт, у коме и даље имају значајну политичку и економску моћ, свакако несразмерну хрватском уделу у укупном броју становника. Бошњачки фактор у дистрикту је посебно важан. Политика званичног Сарајева везана за унитаризацију и централизацију БиХ, где би грађански принцип надвладао етнички, тесно је везана за будући статус Брчког. Иако не чине већину (било апсолутну, било релативну) ни у граду ни у целом дистрикту, Бошњаци имају висок удео у укупном броју становника и значајне полуге политичке моћи у њима. Чињеница да је Алија Изетбеговић био спреман на прекид преговора у Дејтону и наставак рата због ове територије говори у прилог томе да је она за политичко Сарајево важна бар из два разлога – стварања територијалног дисконтинуитета Републике Српске и изласка на пловну реку Саву територије под његовом пуном контролом. Све претходно речено указује на огроман геостратешки значај Брчко дистрикта, те на потребу да се српско право, политикологија и демографија озбиљно и темељно баве посматраним простором.

ЛИТЕРАТУРА

Логос Александар, *Историја Срба 1*, Допуна 4, Београд, АТЦ, 2019.

Поповић Витомир, *Арбитража за област Брчко – спор или фарса столећа*, Бањалука, Академија наука и умјетности Републике Српске, 2018.

Ћекић Smail, *Genocid i istina o genocidu u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, Univerzitet u Sarajevu i Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2012.

Dejanović Dejana, *Iseljavanje Hrvata iz bosanske i slavonske Posavine u Njemačku nakon ulaska Republike Hrvatske u EU*, Diplomski rad, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu – Filozofski fakultet, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, 2017.

Donia Robert J, „Skupština Republike Srpske. 1992-95. Bitni momenti i odlomci”, Међународни кривични суд за бившу Југославију, Хаг, 2003.

„Genocid nad Srbima na području Bosanske Posavine (Brčko, Orašje, Ožak i Bosanski Brod) 1992. i 1993. godine”, Komitet za prikupljanje podataka o izvršenim zločinima protiv čovečnosti i međunarodnog prava, Beograd, 1997.

Jurić Tado, „Oni koji trebaju tiho nestati – Hrvati Bosanske Posavine”, *Prsten*, Udruga Hrvata Bosne i Hercegovine „Prsten”, Zagreb, Broj 20/2020, str. 18–21.

Kulenović Salih, Ibreljić Izet, „Etničke i kulturno-religijske strukture stanovništva Brčkog i okoline do agresije na R BiH 1992”, Naučni kolokvij: *Brčko između afirmacije i negacije deklaracije o ljudskim pravima*, Tuzla, 1998, str. 97–105.

Muratović Rasim, Kuka Ermin, *Genocid u Brčkom 1992–1995*, Sarajevo, Univerzitet u Sarajevu – Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2015.

Nešković Radomir, *Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Friedrich – Ebert – Stiftung, 2017.

„Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini”, Vazduhoplovna baza Rajt-Paterson, Dejton, 1995.

Paček Sesar Kampoј, „Distrikt Brčko: neizvesna sudbina”, *Balkania*, Ambasada Španije u Beogradu, Beograd, broj 3/2012, str. 78–102.

Parish Matthew, *A Free City in the Balkans: Reconstructing a Divided Society in Bosnia*, London, I.B. Tauris, 2009.

„Programska deklaracija sedmog kongresa SDA”, Sarajevo, Sedmi kongres Stranke demokratske akcije, 2019.

Rmandić Boban, „Vehabizam i njegov prodor na Balkan”, *Vojno delo*, Univerzitet odbrane u Beogradu – Institut za strategijska istraživanja, Beograd, br. 3/2017, str. 392–401.

Savanović Aleksandar, Vranješ Aleksandar, Vranješ Nevenko, Budimir Željko, „Izvori, geneza i priroda secesionističke retorike u Republici Srpskoj”, *Politička misao: časopis za politikologiju*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, br.1 (57)/2020, str. 93–126.

„Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine”, Skupština Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, br. 02-02-36/10.

Stranjaković Dragoslav, *Najveći zločini sadašnjice: Patnje i stradanje srpskog naroda u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od 1941-1945*, Dečije novine, Gornji Milanovac, 1991.

Trnka Kasim, „Specifičnosti ustavnog uređenja Bosne i Hercegovine”, *Revus*, Klub Revus i GV Založba, Ljubljana, broj 11/2019, str. 45–71.

Tuđman Miroslav, „Strateški ciljevi bošnjačke politike 1993.-1994.”, у зборнику: *Vukovar '91. – Genocid i memoricidna baština Europske unije* (приредили: D. Živić, S. Špoljar Vržina, S. Cvikić i I. Žebec Šilj), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2014, str. 1–15.

Интернет извори:

„Брчко: Српска дјеца неће да их уче Бошњаци”, *ИНАС*, 07/09/2015, Интернет: https://nolb.in4s.net/brcko-srpska-djeca-nese-da-ih-uce-bosnjaci/?sr_pismo=lat, 23/02/2021.

„Градоначелник Брчког на дочеку ратног злочинца”, *БН ТВ*, 12/06/2014, Интернет: <https://www.rtvbn.com/cirilica/309078/Gradonacelnik-Brckog-na-doceku-ratnog-zlocinca->, 24/02/2021.

„Додик: Брчко је власништво и Републике Српске”, *РТС*, 10/01/2016, Интернет: <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/3/region/2168852/dodik-brcko-je-vlasnistvo-i-republike-srpske.html>, 20/02/2021.

„Ђокић: Референдум о Дану Републике израз слободе”, *Глас Српске*, 25./09/2019, Интернет: https://www.glassrpske.com/cir/novosti/vijesti_dana/djokic-referendum-o-danu-republike-izraz-slobode/218590, 20/02/2021.

„Есед Кадрић из СДА нови градоначелник Брчког, Сениша Милић предсједник Скупштине”, *БХРТ*, 23/12/2020, Интернет: <https://bhrt.ba/sr/есед-кадрић-из-сда-нови-градоначелник/>, 23/02/2021.

„Изетбеговић: Хрвати не могу добити ентитет у БиХ без рата”, *Политика*, 04/02/2018, Интернет: <http://www.politika.co.rs/scc/clanak/397743/Izetbegovic-Hrvati-ne-mogu-dobiti-entitet-u-BiH-bez-rata>, 23/02/2021.

„Милић: Брчко је дио Републике Српске”, *РТРС*, 10/01/2021, Интернет: <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=417123>, 22/02/2021.

Николић Горан В, „Национална структура Дистрикта Брчко 2010”, *Нова српска политичка мисао*, 23/10/2010, Интернет: <http://www.nspm.rs/sudbina-dejtonske-bih-i-republika-srpska/nacionalna-struktura-distrikta-brcko-2010.html>, 20/02/2021.

„Свечано обиљежен Дан Републике Српске у Брчком (ВИДЕО, ФОТО)”, *РТРС*, 10/01/2017, Интернет: <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=237825>, 22/02/2021.

„СДС: Брчко чува Републику Српску”, *БН ТВ*, 26/09/2016, Интернет: <https://www.rtvbn.com/cirilica/3834700/sds-brcko-cuva-republiku-srpsku>, 22/02/2021.

Филиповић, М. „Брчко Дистрикт: Без држављанства Српске остало 30 хиљада људи”, *Вечерње новости*, 15/04/2013,

Интернет: <https://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:429613-Brcko-Distrikt-Bez-drzavljanstva-Srpske-ostalo-30-hiljada-ljudi>, 21/02/2021.

Benet Kristofer, „Brčko poscepáno na dva dela”, *IWPR Balkans*, 10/11/2005, Интернет: <https://iwpr.net/sr/global-voices/brcko-poscepáno-na-dva-0>, 18/02/2021.

„Brčko – Donacija Srbije Srbima znači više od same novčane pomoći”, *Novi glas*, 23/04/2019, Интернет: <https://noviglas.info/2019/04/23/brcko-donacija-srbije-srbima-znaci-vise-od-same-novcane-pomoci/>, 25/02/2021.

Čarkadžić Denis, „Područje Brčkog nikada nije bilo dijelom Republike Srpske”, *Istinomjer*, 12/01/2020, Интернет: <https://istinomjer.ba/podrucje-brckog-nikada-nije-bilo-dijelom-republike-srpske/>, 23/02/2021.

„Domić: Žalim što sam uvrijedio Bošnjake”, *Al Jazeera*, 16/06/2014, Интернет: <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2014/6/16/domic-zalim-sto-sam-uvrijedio-bosnjake>, 24/02/2021.

„Džombić: U našim srcima je Brčko u Republici Srpskoj”, *Nezavisne novine*, 10/01/2013, Интернет: <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Dzombic-U-nasim-srcima-je-Brcko-u-Republici-Srpskoj/174986>, 21/02/2021.

„Intervju – Matthew Parish (2): Brčko će biti tačka zapaljenja između Srba i Bošnjaka”, *Žurnal*, 29/08/2010, Интернет: <https://zurnal.info/novost/2673/intervju-matthew-parish-2-brcko-ce-bit-tacka-zapaljenja-između-srba-i-bosnjaka>, 25/02/2021.

Izbori u BiH 2020, *Izbora.ba*. Интернет: https://www.izbora.ba/Rezultati_izbora/?resId=27&langId=2#/9/200/130613/0, 23/02/2021.

Janjić Jovan, Cvijanović Željko, „Glavu dajem, Brčko ne dajem”, *NIN*, 03/01/1997, Интернет: <http://www.nin.co.rs/arhiva/2402/5.html>, 18/02/2021.

Kankaraš Trklja Mira, „Najopasniji naum za cepanje Srpske: Američka vojna baza u Brčkom”, *Sputnjik*, 04/12/2017, Интернет: <https://rs-lat.sputniknews.com/komentar/201712041113667044-najopasniji-naum-za-cepanje-srpske/>, 26/02/2021.

Kovačević Cvijeta, „Kriza vlasti zbog Luke: Bošnjaci se vraćaju u Vladu Brčko distrikta, ali je opstanak koalicije neizvestan”, *Blic*, 23. oktobar 2017, Интернет: <https://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/kriza-vlasti-zbog-luke-bosnjaci-se-vracaju-u-vladu-brcko-distrikta-ali-je-opstanak/68b2808>, 23/02/2021.

Krešić Viktor, „Neviđen medijski linč nad Hrvatima u Brčko distriktu jer su se usudili tražiti nastavu na hrvatskom jeziku”, *HOP*, 30/01/2017, Интернет: <https://www.hop.com.hr/2017/01/30/neviden-medijski-linc-nad-hrvatima-u>

brcko-distriktu-jer-su-se-usudili-traziti-nastavu-na-hrvatskom-jeziku/, 24/02/2021.

„NBS potpisala memorandume o saradnji sa fakultetima u Srbiji i Republici Srpskoj”, *Danas*, 08/10/2019, Интернет: <https://www.danas.rs/ekonomija/nbs-potpisala-memorandume-o-saradnji-sa-fakultetima-u-srbiji-i-republici-srpskoj/>, 26/02/2021.

„Rehabilitacija plovnog puta Save od Beograda do Brčkog – Održana prva sednica Međudržavne komisije Srbije i BiH”, *Pluton logistics*, 01/12/2013, Интернет: <https://plutonlogistics.com/en/sea-transport/rehabilitacija-plovnog-puta-save-od-beograda-do-brckog-odrzana-prva-sednica-medjudrzavne-komisije-srbije-i-bih/>, 25/02/2021.

Sabljaković Dževad, „Hag: Za logor Luka svi čuli, ali niko nije znao”, *Deutsche Welle*, 05/03/2013, Интернет: <https://www.dw.com/bs/hag-za-logor-luka-svi-čuli-ali-niko-nije-znao/a-16647898>, 16/02/2021.

Sandić–Hadžihasanović Gordana, „Odluka supervizora za Distrikt Brčko kompromisna”, *Radio Slobodna Evropa*, 24/05/2012, Интернет: <https://www.slobodnaevropa.org/a/odluka-supervizora-za-distrikt-brcko-kompromisna/24592031.html>, 19/02/2021.

„SDA: Koju zastavu da postavimo u Brčkom, ako ne zastavu BiH?”, *RTV HIT*, 27/02/2020. Интернет: <https://www.rtvhit.com/?p=46301>, 23/02/2021.

„Sjećanje na Dejton: Kako su tekli pregovori za Sarajevo i Brčko”, *Patria*, 21/11/2017, Интернет: <https://nar.ba/news/40717>, 17/02/2021.

Statistika.ba, 2013, Интернет: <http://www.statistika.ba/?show=12&id=30163>, 15/02/2021.

Udovičić Radenko, „Status Brčkog – plućna krila”, *Vreme*, 06/02/1999, Интернет: https://www.vreme.com/arhiva_html/433/9.html, 17/02/2021.

„Za rušenje Savskog mosta u Brčkom 30. aprila 1992. još niko nije odgovarao”, *RTV TK*, 30/04/2020, Интернет: <https://rtvtk.ba/za-rusenje-savskog-mosta-u-brckom-jos-niko-nije-odgovarao/>, 16/02/2021.

Zebić Enis, „Mesić: U slučaju referenduma, poslao bih vojsku u Posavinu”, *Radio Slobodna Evropa*, 19/01/2010, Интернет: https://www.slobodnaevropa.org/a/mesic_dodik_referendum/1933453.html, 25/02/2021.